

Єремєєва В.М. Проблема індивідуального підходу до особистості у зарубіжній педагогіці: історичний аспект // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 131-134.

В.М. Єремєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ОСОБИСТОСТІ
У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Аналізується проблема індивідуального підходу до особистості у контексті акмеологічних досліджень, які у контексті особистісного зростання на основі реалізації принципу індивідуального підходу розглядаються як певна технологізована система, що створює найсприятливіші умови для вирішення завдань максимальної самореалізації людини шляхом досягнення духовного і професійного акме.

Ключові слова: акмеологічне дослідження, індивідуальний підхід, особистість, парадигма освіти, професійна підготовка фахівців.

Анализируется проблема индивидуального подхода к личности в контексте акмеологических исследований, которые в контексте личностного роста на основе реализации принципа индивидуального подхода рассматриваются как определенная технологизованная система, что создает благоприятные условия для решения задач максимальной самореализации человека путем достижения духовного и профессионального акме.

Ключевые слова: акмеологическое исследование, индивидуальный подход, личность, парадигма образования, профессиональная подготовка специалистов.

The problem of an individual approach to personality in the context of acmeological research is analysed; this research in the context of personal growth through the implementation of the principle of individual approach and considers how the particular technology system, which creates favorable conditions for solving the maximum self-realization by achieving spiritual and professional Acme.

Keywords: acmeological research, individual approach, the personality, the paradigm of education and professional training.

Перетворення, що відбуваються у суспільстві зумовили появу нової парадигми освіти, метою якої є створення соціально-педагогічних умов, які б забезпечували виховання гуманної, всебічно-розвиненої особистості, здатної до адаптації та інтеграції у соціокультурному оточенні. Реформування освіти, як зазначено у основних положеннях Закону України "Про освіту", Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, передбачає гуманізацію освіти, реалізацію індивідуального підходу до кожного, оновлення змісту, форм, методів професійної підготовки фахівців.

Таким чином, процес навчання у сучасній вищій та середній школі, який має в основному колективний характер, в той же час, повинен забезпечувати становлення особистості кожного, сприяти успішному навчанню, максимальному розвитку індивідуальних якостей та обдарувань.

Пріоритетність у навчально-виховному процесі особистості, спрямування на її всезагальний розвиток вимагає виокремлення шляхів досягнення людиною вершин в своєму розвитку (духовності, людяності, досконалого оволодіння обраною професією), що є завданням сучасної акмеології. Одним із основних положень концепції педагогічної акмеології є те, що індивідуальність – це вищий рівень розвитку потенціалу людини, який вона може постійно вдосконалювати. Однією з важливих умови для цього є індивідуальний підхід, що орієнтован на розвиток індивідуальності кожного і здійснюється з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей людини.

Проблема індивідуального підходу у вихованні та навчанні є не новою, але достатньо складною та багатогранною, тому в сучасних умовах оновлення і реформування системи освіти набуває актуальності та гостроти. Відтак, на етапі розвитку вітчизняної системи освіти актуальним є дослідження накопиченого досвіду, що і обумовило мету статті – шляхи становлення проблеми індивідуального підходу в історії зарубіжної педагогіки.

В історії розвитку педагогічної науки реалізація принципу індивідуального підходу, мала

свої особливості, здійснювалась за допомогою різноманітних засобів та передбачала певну систематизацію.

Важливу роль у становленні принципу природовідповідності та на цій основі індивідуального підходу відіграла педагогічна думка Давньої Греції. Педагогічні ідеї видатних філософів справили значний вплив на весь подальший розвиток теорії виховання. В античності з акме ототожнювався творчий, продуктивний, зрілий стан духу – стан творчого піднесення і натхнення, коли в людині прокидаються вищі сили. Досягнення акме філософом, правителем чи полководцем мало велике значення [8].

Прогресивні мислителі минулого багато писали і говорили про необхідність використання індивідуального підходу до особистості у процесі навчання і виховання. Так Аристотель висунув ідею гармонійного виховання людини та обґрунтував думку щодо природовідповідності виховання, яку раніше висловив Демокрит. Римський оратор Квінтіліан у своєму трактаті *"Про виховання оратора"* говорив про те, що всі діти є кмітливими від природи і потребують тільки правильного виховання та навчання з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Ця думка співпадає з сучасним розумінням сутності індивідуального підходу.

Подальшого розвитку принцип індивідуального підходу набув у діяльності та працях передових мислителів епохи Відродження. Французький гуманіст Франсуа Рабле у романі *"Гаргантюа і Пантагрюель"*, критикуючи схоластичну систему освіти, протиставляв їй свою систему виховання, засновану на активній діяльності самої дитини, що розвиває її природні задатки. Видатний філософ Франції XVI століття – Мішель Монтень, прибічник розвиваючої освіти – вважав, що завдання вчителя – сприяти всебічному розвитку особистості дитини: "Я хотів би, щоб вихователь вашого сина, надав йому можливість вільно виявляти схильності, пропонуючи йому спробувати смак різноманітних речей, вибирати між ними та розрізняти їх самостійно, іноді вказуючи йому шлях, іноді, навпаки, дозволяючи знаходити дорогу йому самому" [2, с.189-190]. У роботах інших філософів і педагогів цього періоду (Т. Кампанелла, Т. Мор, Є. Роттердамський, В. Фельтре) простежується думка про важливість та актуальність індивідуального підходу, розглядаються деякі його ознаки, проте в цей час він ще не виділяється як принцип виховання і навчання, розробка відбувається на емпіричному рівні.

У ХУІІ сторіччі Я.А. Коменський, розробляючи завдання систематизації педагогіки як науки, вводить у науковий обіг категорію "принцип", прагне створити систему принципів навчання, яка базується на основі природовідповідності. На думку видатного педагога, людина – дитя природи, й усі педагогічні засоби мають бути природовідповідними. Він розкрив перші стійкі залежності між можливостями учнів та умовами навчання; сформулював вимоги і правила з урахуванням віку та індивідуальних особливостей дітей; обґрунтував положення, що людина має потребу навчатися і самовдосконалюватися протягом усього життя. Відомий учений прагнув на більш високому рівні розвивати здібності учнів, створюючи своєрідну технологію, завдання якої – "стримувати передчасне виснаження найбільш обдарованих і заохочувати млявих"; пропонував форми і методи реалізації індивідуального підходу: "кого учитель визнає більш здібним, до того він прикріплює для навчання двох або трьох відстаючих", "необхідно, щоб більш повільні були поєднані з більш швидкими, більш тупі з більш розумними, уперті зі слухняними й училися б за тими самими правилами і прикладами до тих пір, доки потребують керівництва" [3, с. 309-314].

Французькі просвітителі Ж.-Ж. Руссо, К.А. Гельвецій, Д. Дідро, англійський філософ і педагог Д. Локк визнавали наявність у людей індивідуальних розходжень, які мають бути враховані у процесі навчання та виховання, спрямованого на розвиток усіх обдарувань. Д. Локк наполягав на тому, що варто уважно вивчати індивідуальні особливості дитини: "які їх природні задатки, як можна їх удосконалити і на що вони можуть бути спрямовані, щоб замінити їх домінуючі пристрасті й панівні нахили"; вимагав, щоб помічали різноманітні якості дитини, "тому що відповідно до розходжень, у цих якостях мають відрізнятися і ваші методи", а "природні дарування кожного повинні бути розвинені до можливих меж" [4, с. 74-89]. Ж.-Ж. Руссо у трактаті *"Еміль, або про виховання"* подав зразок оригінальної індивідуалізованої технології навчання, заснованої на самостійному дослідженні дитиною явищ. Його Еміль навчався власним шляхом, у власному темпі, відповідно до своїх здібностей та інтересів. Принцип природовідповідності він тлумачив як вимогу будувати процес виховання природно -

узгоджуючи з природою дитини, шанувати особистість дитини, враховувати її інтереси і запити, що значно розширило розуміння і значення принципу індивідуального підходу у вихованні та навчанні [7].

Подальший розвиток дана проблема знайшла у теоретичній та практичній діяльності видатного швейцарського педагога-демократа Й.Г. Песталоцці. Свою педагогічну теорію він виводив з головної мети виховання, яка, на його погляд, полягала у розвитку всіх природних здібностей дитини з урахуванням її індивідуальних і вікових особливостей. Відомий педагог не ідеалізував, як Ж.-Ж. Руссо, дитячу природу, але вважав, "якщо зусилля природи щодо розвитку людських сил лишити без допомоги, вони повільно звільняють людей від чуттєво-тваринних почуттів" [5, с. 399]. "Велич ідеї елементарної освіти полягає в гармонійному розвитку всіх сил, ... у гармонії із самим собою" – стверджував він, що стало суттю своєї технології елементарної освіти [5, с. 344].

Німецький педагог А.-В. Дістервег зробив подальший крок у розробці принципу індивідуального підходу. Він також вважав, що головний закон усякого навчання – узгодженість з людською природою і законами її розвитку, тому закликав учителів старанно вивчати індивідуальні особливості школяра – "без знання рівня розвитку учня неможливе його правильне навчання"; прагнув навчати природовідповідно – "суб'єктивний рівень розвитку учнів завжди повинен служити мірилом"; підкреслював, що "рівень розвитку учня визначає метод викладання предмета", а "ще більшою мірою потрібно брати до уваги індивідуальність учнів, коли йдеться про навчальний матеріал"; стверджував "справжній вихователь домагається природовідповідної гармонійної освіти свого вихованця ... шляхом збудження, а не накопичення навчального матеріалу" [6, с. 136 - 154].

Значний вплив на формування педагогічної науки у XX сторіччі здійснювали передові ідеї Заходу, що сформували рефлексологічний напрям – педології, підґрунтям якої була ідея вільного виховання дитини, що отримала назву педоцентризму. В основу була покладена концепція, згідно якої зміст освіти, методи і організація навчання зумовлені, головним чином, інтересами і потребами дитини, яка є центром педагогічного процесу. Вихователь має підходити індивідуально до кожної дитини, розвивати риси характеру, які необхідні суспільству, і тактовно гальмувати ті, що мають перехідний, тимчасовий характер. Вальфдорфська педагогіка (Р. Штейнер) стала одним із різновидів утілення ідей "вільного виховання" і "гуманістичної педагогіки", яка може бути визначена як технологічна система самопізнання і саморозвитку індивідуальності за умови партнерства з учителем, головним завданням якої є допомога дитині в духовному самовизначенні, створенні максимальних умов для розвитку та закріплення її індивідуальності [7].

Прикладом технології особистісно-орієнтованого підходу у навчанні та вихованні можна назвати також методику М. Монтесорі, яка була переконана у шкідливості класно-урочної системи. У центрі її технології три основних принципи: виховання повинно бути вільним, індивідуальним та спиратися на дані спостережень за дитиною.

Найбільш активні пошуки способів індивідуалізації навчального процесу здійснювалися в США, де децентралізоване керівництво школою давало можливість експериментувати з формами організації навчання. Американські вчені на основі розробленої ними теорії константності інтелекту дійшли висновку, що обов'язком школи є забезпечення диференційованого й індивідуалізованого навчання, яке враховувало б особливості кожного учня та надавало йому можливість просуватися у засвоєнні навчальної програми власним темпом. Згідно з концептуальним підходом, започаткованим Дж. Дьюї, на Заході розвивалися такі системи індивідуалізованого й активного групового навчання, як метод проектів, віньєтка-план, дальтон-план та інші, що являли собою індивідуалізоване та технологізоване навчання, не пов'язане з класною роботою. Він вимагав посилення уваги до особистості, природи дитини: "Ми повинні стати на місце дитини і виходити з цього. Не програми, а вона повинна визначати як якість, так і кількість навчання". Педагоги – "гуманізатори" (Д. Майерс, М. Фантіні, Дж. Неллер, К. Паттерсон, А. Комбс, Дж. Холт) виступають із позиції "свободи навчання": виявлення в процесі навчання пізнавальних потреб та формування індивідуальності [7].

Проведений історичний екскурс дає можливість усвідомити, що досвід акмеологічних досліджень у контексті особистісного зростання на основі реалізації принципу індивідуального підходу розглядається як певна технологізована система, що створює найсприятливіші умови

для вирішення завдань максимальної самореалізації людини шляхом досягнення духовного і професійного акме. Вивчення досвіду реалізації індивідуального підходу, в тому числі і зарубіжного, є підґрунтям для побудови сучасних особистісно орієнтованих технологій навчання і виховання у середній та вищій школі.

Література:

1. Деркач А. А., Кузьмина Н. В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. – М., 1993.
2. Монтень М. Опыты. – М., 1960. – Кн. I. – 256 с.
3. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения. – М., 1982. – Т.1. – 656 с.
4. Локк Д. Мысли о воспитании. – М., 1939. – 131 с.
5. Песталотци Й.Г. Вибрані педагогічні твори в 3 т. – К., 1965. Т. III. – 635 с.
6. Дистервег А. Ф. Избранные педагогические сочинения. – М., 1956. – С. 136-154.
7. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття. – К., 1996. – 290 с.
8. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981. – 374 с.